

de kerkelijke
aan kwam,
ft men zich
adwilligen"),
stenuwen en
fspraken, die
nks zichzelf,
t en anderen
bevolking in
rderheid be-
lading dekt.
rden getrap-
ische propa-
Zijn Woord
en concreten
klaringen en
sprezen fan-
at nest van
eren en pac-
nucht kan
emd van op-
door den vij-
t. Waarvoor,
itgerangeerd,

n van de Ver-
wijls aan de
i dat zij met
die het h.i.
heid — om-
iging dreef
it bestendig
d opgevatte)
en even my-
eit der Con-

l s v e r -
bleven aan
brengen, nu
dat zou ook,
an kortzich-
de afvallige
n.i. het werk
an zoo nabij
griekste, wat
rschijnt. En
rk mag niet
omst van de
in den eigen
onze actie.

BUWALDA.

sten in eigen
e Ver. hebben

EKE-
EN

Raagstuk

inzake het
or de Com-
gelegenheden
é van Anti-
port is on-
mr H. Bos,
emer, mr dr
pen ec. drs,
Muiswinkel,
t, A. Stapel-
rt komt het
en gezien
iet Centraal
gingen ver-
andelen, en
lig te zijner

adering bij-
Omdat de
kenis is, en
s „geestver-
ook hier en-
loet zich de
an nabij op
an het be-
bespreking
el over den
ansatie, ge-
me dan ook
eenige pun-
zaak raken.
leemte, dat
sorganisatie
een woord
ligie u-
westie. Het
heel de idee
prake. Na-
elf van dien
uk heeft al
sprekers op
het jaartal

1934. En zelf herinner ik me wel eens iets over „Or-
dening“ gelezen te hebben, al vele jaren geleden.

Doch juist nu men tot een kristallisatie van die
voorbereidingen kwam, en in een rapport het resul-
taat der studie ging neerleggen, had dat religieuze
motief ook een centrale plaats moeten hebben.

Wat toch is het geval? Men is, ook sociaal-econo-
misch, met het leven vastgelopen. Men bespeurt ook
hier de verwoestende kracht der zonde, en de destruc-
tie van het leven onder de oordeelen des Heeren. Het
leven is over heel de linie tot een chaos geworden.
En men zoekt naar een oplossing. En die oplossing
vindt men in „organisatie“.

Het heele vraagstuk is dus maar niet een kwestie
van „techniek“ op een bepaald „terrein“, doch het
staat in den grooten samenhang van een algeme-
enen roep om „organisatie“ als verlossing
van het leven. De oorzaak van onzen eeuwi-
gen honger en kommer zoekt men niet in de zonde,
doch in een gebrek aan samenwerking. Daarom is
centrale leiding de eenige verlossing. De afzonderlijke
staten letten te veel op het nationaal belang; vandaar
permanent gevaar van oorlog. Er is maar één uit-
weg: U.N.O., organisatie van vereenigde na-
ties. Uit angst voor een mogelijke atoomoorlog gaan
er al telkens stemmen op, die pleiten voor een alle
volkeren overkoepelende organisatie en een wereld-
overheid. En ook sociaal-economisch kan de chaos
slechts overwonnen worden door organisatie.

Die term is dus vandaag niet maar een tamelijk
neutraal woord, ter aanduiding van een zekere sa-
menwerking. Doch het is een ideologische term, een
religieus woord, omdat het spreekt van een weg
tot verlossing.

In den huidige roep om „organisatie“ herleeft dus
het oude motief van Genesis 11. De menschen, die in
Babel hun toren bouwden waren heusch geen titanen,
die van plan waren den hemel te bestormen. De angst
had ze te pakken, dat ze verstrooid zouden raken
over de aarde. Daarom zeiden ze: één stad; bij elkaar
blijven; „organisatie“. Ze geloofden de belofte niet,
noch het (scheppings-)mandaat, dat in Gen. 9 hun
gegeven was. Ze hadden angst voor het leven; ze
zoekten zelf een weg tot verlossing, en ze bepaalden
zelf hun taak.

Dat is maar niet een verhaaltje uit de oude doos.
Want Johannes spreekt in Openb. 18 weer van Ba-
bel; en het is die stad waarvan wij de contouren in
de huidige „organisatie“ dagelijks scherper bespeu-
ren.

En nu gaat het ook in de vraag inzake B.O. hier-
om: dat de geloovigen temidden van een wereld, die
zich een verlossing „organiseert“ in den stijl van Ba-
bel om tenslotte te worden tot de groote hoer, die in
één oogeblik geoordeeld wordt, — dat de geloovigen
zich kinderen betoonen van vader Abraham, die door
God uit alle natuurlijke levensverbanden werd los-
gebroken en in de wereld van Babel vreemdeling was
en bleef, verwachtende de stad die fundamenteen heeft.

Organisatie is vandaag zeker geen kwestie van
techniek of tempo of graad, doch het is een zaak van
religie. En ik heb dus geen bezwaar, dat in onze
kringen een concept inzake sociaal-economische orga-
nisatie wordt overgelegd, mits men in dat concept
tegenover allen die den stijl vertoonen van Gen. 11
en Openb. 18 openlijk belijdenis doet van Gen. 12-
Hebr. 11—Openb. 21. Want hier ligt de groote
antithese Babel-Israël. Nu „organisatie“ de
naam is geworden van het antichristelijk evangelie,
is hier niet maar een of ander „afgeleid beginsel“
aan de orde; in geding is heel concreet de belijdenis
van den naam JEZUS naar Zondag 11. Hij verlost
van zonde en pas zóó van den chaos; en bij nie-
mand anders is eenige zaligheid of welvaart te
zoeken of te vinden.

Van deze centrale kwestie zwijgt het rapport. Men
kan zeggen, zooals door iemand tot mij gezegd werd:
„die dingen spreken voor onze menschen vanzelf“. Ik
wou dat het waar was. De zuigkracht der afgodische
organisatie is in onze kringen veel groter dan we
vermoeden. Zoowel tegenover eigen menschen als te-
genover de velen, die bezig zijn Babel te bouwen,
hadden deze dingen nadrukkelijk gezegd moeten zijn.
Het rapport had hier heel positief en nadrukkelijk
den naam van Jezus moeten belijden.

2. Nu zou ik wellicht over deze dingen gezwe-
gen hebben, indien het rapport over het vraagstuk zelf
heel geloovig en getrouw de Schriften had nagespro-
ken. „Welk is het algemeen gezichtspunt, waaronder
van anti-revolutionair standpunt het vraagstuk der
bedrijfsorganisatie moet worden gezien?“ — aldus
de eerste zin van het rapport. Maar dan is het toch
wel een bittere teleurstelling te moeten constateeren,
dat de commissie kans heeft gezien en den dood heeft
gehad den Bijbel heelmaal dicht te
laten. Ik zou het niet erg gevonden hebben, als
men in een poging om het licht der Schrift te laten
schijnen, niet volledig was geweest. Als het rapport
wat stumperig was geweest in de weergave van wat
de Heere in zijn Woord thans tot ons zegt, ik zou ge-
zwegen hebben. Maar dat men niet eens een poging
deed om het licht der Schriften te laten schijnen! En
dat in een tijd, waarin alle Christen-zakenmenschen
en -werknemers dagelijks voor gewetensproblemen
zich gesteld zien in verband met wat ze in de tegen-
woordige overheidsmaatregelen aan „organisatie“ te
aanschouwen krijgen!

In de paar jaren van m'n „emeritaat“ heb ik vele
malen meer vragen om advies gekregen dan in den
tijd, dat ik actief predikant was. De één na den ander
komt met de vraag: „wat moet ik als Christen nu
doen?“ Ze worden door de practijk der „organisatie“
eenvoudig gewurld. Ze weten het niet meer. Doch
dit rapport brengt hen geen stap verder. En doet ook
geen poging om hun uit de Schriften den wil van
Christus in hun concrete problemen bekend te ma-
ken. Men kan wel zeggen, wat op de vergadering ook
tot mij gezegd werd: het spreekt vanzelf, dat de par-
tij ook deze vragen wil onderzoeken bij het licht van
Gods Woord. Doch mijn vraag is: waarom liet de
studiecommissie den bijbel dicht?

3. Als bindend A.R. gezichtspunt (immers de
vraagstelling was: welk is het algemeen gezichtspunt,
waaronder van A.R. standpunt dit vraagstuk moet
worden bezien?) noemt het rapport dan „het refor-
matorisch beginsel van de soevereiniteit in eigen
kring“. Men wil tegenover de socialistische Integra-
tie-gedachte en het R.K. subsidiariteitsprincipe uit-
gaan „van de scheppingsordinantie Gods, die alle ding
schiep naar zijn aard“. Wat men daaronder verstaat?
„Hij stelde voor de in wezen verschillende kringen
Zijn wetten. Die kringen zijn originair zelf-
standig en nevensgeschikt. Dat wil niet zeg-
gen, dat ze los naast elkander zouden staan. Maat-
schappij en staat zijn op velerlei wijze vervlochten,
niet te scheiden, maar wel degelijk te onderscheiden
in hun wezenlijk verschillend karakter“. En dit standpunt wordt dan in het vervolg uitge-
werkt en zoo komt men tot een eigen conceptie van
de bedrijfsorganisatie. Soevereiniteit in eigen kring
dus.

De term is bekend en ons allen vertrouwd sinds
Kuyper's rede onder dien titel. De gedachte van sou-
vereiniteit in eigen kring is bij onze menschen popu-
lair geworden, al wisten ze niet precies wat ermee
bedoeld werd. Dat de terminologie tenslotte ongeluk-
kig en ook niet ongevaarlijk was, heeft prof. Schil-
der in een artikel verleden jaar wel aangetoond.

Toch mag het ons niet ontgaan, dat dit niet meer
de populaire soevereiniteit in eigen kring is.
Hier is aan het woord de theoretisch-filo-
sofische idee inzake de soevereiniteit. Ook al
had de naam van prof. Dooyeweerd niet onder het
rapport gestaan, dan had toch ieder, die een beetje
van zijn filosofie afweet onmiddellijk bemerkt, dat
we hier te maken hebben met de wijsbegeerte
der wetsidee, zooals die door hem en prof.
Vollenhoven is ontwikkeld. Dat bewijst wel de moei-
lijke terminologie (originair, functionele decentrali-
satie etc.); trouwens, wie het rapport aandachtig
leest heeft telkens het gevoel, dat hij van prof. Dooye-
weerd college krijgt. De wijsbegeerte der wetsidee
heeft hier een concrete toepassing gevonden, hoewel
niet onvermengd. Op bepaalde punten was er blijkens
het rapport verschil van meening in den boezem der
commissie; en naar mijn stellige overtuiging waren
dat punten waar de wijsbegeerte van prof. Dooye-
weerd in botsing kwam met bepaalde visies van an-
dere leden. Dat neemt niet weg, dat de invloed van
de wijsbegeerte der wetsidee in dit rapport toch wel
domineerend is.

Om misverstand te voorkomen, zeg ik direct: ik ga
hier niet opponeeren tegen die filosofie, al heb ik in
dit blad de redenen genoemd, die me voor enkele
jaren noopten me te onttrekken aan de Vereen. voor
Calv. Wijsbegeerte. Persoonlijk heb ik van het wijs-
geerig werk van Vollenhoven en Dooyeweerd veel ge-
leerd. En ik blijf daar altijd erkentelijk voor.

Thans echter interesseert me dit andere: dat hier
zonder meer een bepaalde wijsgeerige
visie (zij het ook onder eenige reserve) met het
A.R. standpunt wordt vereenzel-
vigd. En hiertegen heb ik onoverkomelijke bezwa-
ren.

4. Allereerst stel ik al de vraag: wanneer en
door wie is deze wijsgeerige visie
tot A.R. beginsel verheven? Er is mij
niets bekend van een wijziging van het officiële be-
ginselprogramma. Ik zeg niet, dat dat programma be-
vredigt, integendeel. 'k Geloof, dat 't hoog tijd wordt,
dat dat programma eens bekeken wordt. Doch op het
moment verontrust het me, dat men in een zoo ingrij-
pende kwestie zoo maar, zonder het A.R.
volk erin te kennen, van het officiële
programma iets anders
overstapt. Want „sovereiniteit in eigen kring“
moge voor A.R. ooren een vertrouwd klank hebben,
en zooiets als een „beginsel“ beteekenen, de wijsgeer-
ige idee der soevereiniteit in eigen kring à la Vol-
lenhoven-Dooyeweerd is nooit beginsel van de par-
tij geweest. Indien nu het rapport zomaar die filo-
sofische idee als uitgangspunt neemt, en straks het
Centraal Comité en vervolgens de kamerfracties dien-
overeenkomstig gaan handelen en besluiten, is eigen-
lijk zonder gerucht het programma van beginselen van
de tafel gewerkt en door een ander beginsel vervan-
gen. Het gaat toch wel heel ver, als zomaar deze
wijsgeerige idee wordt geproclameerd als het al-
gemeene gezichtspunt, waaronder van
A.R. standpunt het vraagstuk der B.O. moet wor-
den bezien.

5. De bezwaren groeien als men overweegt, dat deze
filosofie voor toch minstens 95 pct. van ons A.R. volk
nimmer te doorzien is. Zelf heb ik de wijsbegeerte der

wetsidee nooit gemakkelijk gevonden. En er waren
vele academisch gevormden, die serieus deze filosofie
bestudeerden, en het heele systeem toch een ingewik-
kelde geschiedenis bleven vinden. Men kan trachten,
gelijk ook hier het geval is geweest, de zaak te popu-
lariseren. Doch afgezien van de bezwaren, die nu
eenmaal onvermijdelijk aan elke poging tot populari-
seering verbonden zijn, het feit blijft dat de massa
nimmer in staat is dezen theoretischen kijk te ver-
werken en zich grondig eigen te maken. Dat is geen
bezwaar tegen het systeem; alle wetenschap blijft ten-
slotte voor niet-wetenschappelijk gevormden ontoeg-
ankelijk.

Doch daarom legt men, als men een bepaalde wijs-
begeerte maakt tot beginsel van partijpolitiek, aan de
„kleine luyden“ lasten op, die ze nimmer kunnen dra-
gen. Laat men ons volk toch houden bij het Woord
Gods en de belijdenis, die allen verstaan. Doet men
dit niet, dan wordt de afstand tusschen partijleiding
en kiezers (die naar mijn overtuiging toch al beden-
kelijk groot is) slechts te grooter. Het einde wordt,
dat we tenslotte krijgen een partijleiding die erg knap
is, doch een politiek-onmondige kiezersmassa. Slechts
enkelens zullen het zijn, die dan de beginselen nog ver-
staan en belijden; er zal waarschijnlijk ook een deel
komen, dat erg geleerd doet, en den mond vol heeft
over „originair zelfstandig“, „functionele decentra-
lisatie“ en wat dies meer zij, doch er al geen steek
meer van begrijpt; en de massa zal misschien voor-
loopig nog wat men noemt trouw zijn bij de stembus,
doch weet niet meer waar het om gaat. Ze loopen
dan misschien nog een tijdlang blindelings achter hun
leiders aan, in wie ze „vertrouwen“ hebben, doch de
„beginselen“ gaan hun veel te „hoog“, ze loopen daar-
voor ook niet meer warm, ze zijn nog veel minder in
staat die uit te dragen om den vijand te weerstaan,
en ze worden tenslotte een heel gemakkelijke prooi
voor allerlei wind van politieke leer. Zoodra de
partij zich grondt op wetenschap-
pelijke beginselen, gaat ze zelf
geestelijk onmiddellijk versterven
en verliest ze ook de mogelijkheid
om te bereiken wie buiten zijn.

6. Onwillekeurig dringt zich hier aan ons op de
parallel met het kerkelijk gebeuren van den laatsten
tijd. In de Gereformeerde Kerken waagde men in 1942
het ook, een bepaalde theoretische visie ten
grondslag te leggen aan zekere leeruitspraken. Men
maakte een theologie tot belijdenis, die
allen bond. De fatale gevolgen zijn zoo langzamer-
hand wel bekend. De binding aan de theologie joeg
de schapen van Christus uiteen. Theoretische visies,
die bindend verklaard worden, werken alleen maar
verdeelend en verstrooiend. En wel heeft men nader-
hand in vervangingsformule etc. het punt in kwestie
hopeloos verdoezeld, en het is ook wel gelukt op die
wijze onrustige schapen weer wat te kalmeeren en
zoo eigen kudde bijeen te houden. Doch dit middel
bleek erger dan de kwaal. Telkens wanneer ik met
synodocratische menschen in aanraking kom, en hun
de vraag stel: wat gelooft u nu eigenlijk omtrent ver-
bond en doop? — valt het me op, dat ze het niet meer
weten. En vooral: dat ze het ook niet meer begrepen
te weten. Het kan ze niet meer schelen. De een na
den ander zegt rondt: ik ben geen theoloog; al deze
dingen moeten de knappe menschen op de synode
maar uitmaken. Ze maken er zich niet druk om.
Eigenlijk weten ze maar één ding: verbond en doop
zijn vervelende kwesties, waar je „als leek“ niets van
begrijpt, waar alleen maar ruzie en verdeeldheid van
komt; ze zijn er beu van. De binding aan de theorie
maakte de kerk niet maar kapot, doch heeft in syno-
docratische kringen tenslotte geleid tot een vrij alge-
meene dogmatische onverschilligheid. En die on-
verschilligheid is het ergst. Ze leven zelf
niet meer bij en uit de belijdenis; ze zijn niet meer in
staat de geesten te beproeven en ze worden een weer-
looze prooi voor alle mogelijke eenheidsbeweging. Het
interesseert hun niet, wat ze „gelooven met het hart
en belijden met den mond“; als er in vredesnaam maar
geen verdeeldheid komt.

Doch het gaat met de partij denzelfden weg op, als
men een filosofische visie tot beginsel verheft. Men
jaagt op die wijze het A.R. volk uiteen, en maakt ten-
slotte de massa politiek onverschillig. Deze methode,
zou ze ingang vinden, doodt het levende politieke be-
lijden, en levert tenslotte ons volk aan den vijand uit.

7. Voorts: het wordt almeer m'n overtuiging, dat
„sovereiniteit in eigen kring“, hoe diepzinnig deze
idee ook wordt uitgewerkt, nooit een beginsel mag
zijn en ons geen stap verder brengt. Zoolang men
populair sprak van „sovereiniteit in eigen kring“,
wanneer men bedoelde, dat b.v. de overheid de gren-
zen van haar bevoegdheid te eerbiedigen had, was er
nog geen gevaar. En dat de Wijsbegeerte der wetsidee
een poging deed, om zoowel de verscheidenheden als
de samenhangen in het geschapene zich in te denken,
en theoretisch in systeem te brengen, viel slechts toe
te juichen. En ik waardeer het ook, dat dit rapport
stelling wil nemen tegen de tendenz van staatsalmacht,
die zich overal vertoont. Doch des te noodzakelijker
werd het, uitgangspunt te kiezen in de Schrift. Maar
men koos positie in een wel heel wankle en aan-
vechtbare idee omtrent „sovereiniteit in eigen
kring“. Men suggereert wel zichzelf en ons, dat men
aldus boog voor „de scheppingsordinantie Gods, Die
alle ding schiep naar zijn aard“. Doch de volgende